

נח

מען דארף אבער האבן א ביאור: דער אנזאג פון תורה, "והי' דן את כל האדם לכף זכות" איז, כמובן בפשטות, א כלל פאר יעדן אידן, אפילו פאר איינעם וואס "מדתו מדת הגבורה" — איז ווי קומט עס וואס ר' יצחק האט מהפך געווען בחובתו של נח, און האט אים ניט דן געווען לכף זכות (כציווי המשנה)?

ב. בדוגמא צו די צוויי דיעות הנ"ל פון ר' יהודה ור' יצחק — געפינט מען אויך א פלוגתא אויפן פסוק בתחלת פרשתנו, "נח איש צדיק ג' בדורותיו: ישי" מרבנותיו דורשים אותו לשבח כ"ש שאלו ה' בדור צדיקים ה' צדיק יותר ויש שדורשים אותו לגנאי לפי דורו ה' צדיק ואלו ה' בדורו של אברהם לא ה' נחשב לכולם".

וואס אויך אין דעם איז ניט מובן (ע"ד די שאלה הנ"ל): וויבאלד מ'האט א ברירה — מ'קען דרש'נען לשבח און מ'קען דרש'נען לגנאי — פארוואס זאל מען זאגן אז כוונת התורה איז צו ארויס-ברענגען גנותו של נח?

נאכמער: ס'איז א כלליי אז אפילו „בגנות בהמה טמאה לא דבר הכתוב" —

א. עס איז ידוע וואס חז"ל זאגן בנוגע צו נח, אז ער האט ניט מתפלל געווען על אנשי דורו, „לא בעי רחמין על עלמא"; ניט ווי משה רבינו וואס האט מתפלל געווען אויף די עושי העגל.

געפינט מען אין דעם א פלוגתא צווישן ר' יהודה און ר' יצחק: ר' יהודה זאגט אז דאס וואס נח האט ניט מתפלל געווען אזוי ווי משה איז (ניט געווען אז ענין של חסרון, נאר) ווייל „משה לא תלה מלה בזכותי" נאר בזכות אבות, בעת אז נח האט, כמובן, ניט געקענט תולה זיין תפלתו בזכות אבות. משא"כ ר' יצחק האלט, אז טראץ דעם האט נח געדארפט מתפלל זיין און מעורר רחמים זיין אויף זיי.

איז דער טאטע מבאר דעם טעם, וואס „ר' יהודה מהפך בזכות דנח ור' יצחק בהיפך שמהפך בחובתו", אז דאס איז דערפאר וואס „כל א' מהם מדבר כפי בחינתו ומדריגתו": ר' יהודה איז בחי' חסד, און דערפאר איז ער „מהפך בזכותו כפי מדתו מדת החסד", און ר' יצחק „הוא בחי' גבורה... לכן... מהפך בחובתו כפי מדתו מדת הגבורה".

(1) זהר פרשתנו סו, ב ואילך. שם בהשטות רנד, ב. וראה ג"כ זהר וירא קו, א. זח"ג יד, ב ואילך. וראה לקמן הערה 21.

(2) זהר פרשתנו סח, א.

(3) להעיר שכן משמע גם דעת פרש"י (בראשית ה, כח: שם כט) — נתבאר בארוכה בהתעודות (א) דש"פ בראשית תשד"מ.

(4) וראה ג"כ המשך הענין שם, דר' יצחק אומר דהר"ל להקריב קרבן, מן קדמת דנא דלמא כו' אמר ר' יהודה מה הוה ל' למעבד כו'.

(5) לקוטי לוי"צ זהר שם (ע' ל).

(6) אבות פ"א מ"ו.

(7) כהובא בלקוטי לוי"צ שם.

(8) סנהדרין קח, א. ב"ר פ"ל, ט. תנחומא פרשתנו

ה (תנחומא באבער ו). זהר פרשתנו (תוספתא) ס, א.

(וראה שם סו, סע"א ואילך. לקמן הערה 21). רש"י

ריש פרשתנו.

(9) ו, ט.

(10) לשון רש"י עה"פ. וראה לקריש חי' ע' 13

ובהערות שם.

(11) ב"ב קכג, א (ומסיים: בגנות צדיקים דבר

הכתוב (בתמ"י)).

איז אויב תורה וואלט מתאר געווען נח אלס צדיק תמים און ניט באווארנט דערביי אז דאס איז „בדורותיו“ (כלוין) בערך זיין דור, וואלט מען געקענט מיינען אז אזא הנהגה איז הנהגת צדיק תמים. דעריבער מוז דא זיין מודגש דער היפך השבח פון נח, כדי מ'זאל דער-פון אפּלערנען א קלארע הוראה ווי מ'דארף זיך פירן.

ג. עפ"י קען מען זאגן נאכמער — אז דער מכוון פון „יש (ש)דורשים אותו לגנאי“ איז ניט צו דערציילן אז ביי נח איז געווען א חסרון בפועל, נאך „דורשים אותו לגנאי“ — עס איז א דרשה ולימוד „לגנאי“ פאר א צווייטן, צו פארהיטן אים פון א חסרון וטעות ביים לערנען וועגן נח.

ווארום י"ל¹² דאס וואס „יש . . דורשים אותו לשבח . . ויש שדורשים אותו לגנאי“ איז ניט קיין פלוגתא בנוגע דער דרגת הצדקות פון נח, נאך מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי¹³: און לא פליגי במציאות צי די צדקות פון נח, „בדורו של אברהם הי' נחשב לכלום“; אבער לאידך האלטן אלע אז ניט נח איז געווען שולדיק וואס ער איז ניט געווען אזא גרויסער צדיק ווי אברהם, נאך דאס איז געווען צוליב דעם מצב און דער גרויסער פחיתות פון זיין דור¹⁴, און „אלו הי' בדור צדיקים הי' צדיק יותר“.

(17) וראה ב"ב שם ע"ד: רכות ממש (חסרון, אלא) ולא גנאי הוא כח.
(18) וע"פ הכלל, ואפילו בדרך הלימוד ע"ד ההלכה (ראה דרכי שלום (נדפס בש"ד חמד הוצאת קה"ת כרך י"ד בסופו) כללי הש"ס אות ל' סרנין. ושי"ן) — למעט במחלוקת.

(19) ראה בב"ב רא"ם, גר"א ועוד ריש פרשתנו. ענף יוסף לתנחומא שבהערה 8.
(20) ע"ד מרזיל ראוי שתשרה שכנה עליו אלא שאין דורו ראוי לכך (סוטה מט, ב. ושי"ן).

די תורה נוצט ניט קיין לשון „מגונה“ אפילו בנוגע א בהמה¹², ועאכ"כ אז די תורה וועט ניט ריידן בגנותו של נח. טא ווי קען זיין א דיעה אז די תורה איז מוסיף דעם ווארט „בדורותיו“ — כלוין כדי ארויסברענגען אן ענין של גנאי בשייכות צו נח?¹³

וייל בזה, ובהקדים וואס מ'האט אמאל מבאר געווען¹⁴, אז אט דער כלל — אז תורה נוצט ניט קיין לשון מגונה — באצט זיך צו סיפורי התורה¹⁵. משא"כ ווען תורה זאגט א הלכה ודין — דארט נוצט תורה א לשון ברור, אפילו ווען צוליב דעם דארף מען נוצן א לשון בלתי נקי. ווייל א הלכה דארף געזאגט ווערן קלאר, א הוראה ברורה, כדי צו פאר-מיידן א מקום לטעות ביים אויספירן די הלכה אין מעשה בפועל.

ועד"ז אין דעם ענין, וואס די תורה איז מוסיף דעם ווארט „בדורותיו“ מיינענדיק (לויט איין פירוש) „לגנאי“: ווען תורה וואלט ניט ארויסגעבראכט אט דעם „גנאי“, וואלט געווען אן ארט צו האבן א טעות בנוגע להלכה — בנוגע להנהגה בפועל: מען¹⁶ געפינט ענינים בהנהגת נח וואס ווייזן אז ביי אים איז ניט געווען צדקות בשלימות¹⁷,

(12) ראה פסחים ג, א (הובא ברש"ם ב"ב שם) ולמדו זה מהדיבור אל נח.

(13) לקריש ח"ה ע' 281 ואילך.

(14) ראה גם לקריש ח"י ע' 26 ואילך.

(15) ראה לקריש ח"ה שם (ע' 282 ואילך) באר"א.

(16) ראה לדוגמא תנחומא פרשתנו שם. ב"ר

פ"ל, י. פרש"י ו, ט (דיה את האלקים). ב"ר פליב, ו.

פרש"י פרשתנו ז, ז. ועוד.

(*) ולהעיר שלשון רש"י הוא כהלשון בוהר חדש (מהנ"ע) פרשתנו כב, א (ולא כבב"ר). וראה ג"כ לקמן ע' 23 בפרש"י ז, יב ובהנחמן בהערה 5.

(אין יענעם מצב) ניט געקענט מתפלל זיין אויף זי, היות אז „לא הוה לי במאן דיתלי בזכותא כמשה“ — עס איז ניט א חסרון אין נח'ן;

ר' יצחק קומט נאך באווארענען, אז עס זאל ניט ארויסקומען א תקלה ח"ו אין א שפעטערדיקן דור, מיינענדיק אז ס'איז ניט קיין חסרון אויב מ'איז ניט מתפלל פאר אנשי הדור; דעריבער זאגט ר' יצחק, אז מען מוז דרש'נען (ארויס-ברענגען) אז די זאך פאר זיך איז אן ענין של גנאי (כאטש אז ביי נח'ן גופא האט ניט געקענט זיין באופן אחר²²), ווייל מען דארף זיך משתדל זיין בכל האופנים האפשריים צו מתפלל זיין און בעטן רחמים פאר א צווייטן אידן.

און דערפאר איז דעת ר' יצחק ניט אין סתירה צום כלל „הוי דן את כל האדם לכף זכות“ — ווייל אויך לויט ר' יצחק'ן איז עס ביי נח'ן ניט געווען קיין „חובה“ ח"ו, נאר ער באווארנט ווי די זאך איז אן ענין של „חובה“ ביי אנדערע;

ואדרבה: אויב מ'וועט ניט בא-ווארענען אז אזא הנהגה (אין אלגע-מיינ) פון ניט בעטן רחמים על אנשי הדור איז בלתי רצוי — קען דאס גופא האבן אין זיך אן ענין של חובה אויף נח'ן, אז זיין הנהגה זאל קענען גורם זיין א תקלה ביי א צווייטן אידן.

און דעריבער איז (אויך) דאס גופא „בזכותו“ של נח — ער אליין וויל מען זאל מדגיש זיין אז מען דארף יע מתפלל זיין על אנשי דור, ביז צו זאגן דאס אין אן אופן כאילו ווי ס'איז א חסרון ביי נח'ן גופא (כפשטות לשון ר' יצחק: ועם כל דא . . הוה לי (נח'ן) למבעי רחמי

דער חילוק איז — וואס איז די תורה אויסן מיטן ווארט „בדורותיו“: איין מ"ד זאגט — דעם „שבח“, אז די תורה קומט משבח זיין נח'ן; און דער צווייטער מ"ד זאגט אז דערמיט וויל תורה בא-ווארענען אז עס זאל ניט ארויסקומען קיין תקלה אין דער עבודה פון א אידן וואס לערנט וועגן נח'ן.

און דאס מיינט „ויש שדורשים אותו לגנאי“: בשייכות צו נח'ן גופא איז דאס ניט קיין ענין פון גנאי וחסרון — זייענדיק אין אזא דור איז ניט געווען שייך עס זאל זיין די דרגת הצדקות ווי אברהם; נאר תורה מוז ארויסברענגען אז די דרגא אין צדקות איז ניט די אמת'ע שלימות, ואדרבה: ס'איז א דרגא פון „גנאי“ בערך צו אברהם („לא הי' נחשב לכלום“), כדי אז די הוראה פון סיפור נח זאל זיין קלאר.

ד. אויף דעם זעלבן אופן קען מען מסביר זיין די צוויי דיעות פון ר' יהודה און ר' יצחק אין דעם וואס נח האט ניט מתפלל געווען על דורו:

ס'איז מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי²¹ — אויך ר' יצחק איז מודה, אז דאס וואס נח האט ניט מתפלל געווען על אנשי דורו איז ווייל ער האט

21 עפ"י יתרוץ מה שמצינו שר' יהודה מדגיש מעלת אברהם על נח שנה, לא אמר לי מידי ולא בעי רחמי (וח"א קו, א), וכן סיל (זהר פרשתנו סז, סע"א) שהי' צדיק, בדור הוה דייקא (ור' יוסי פליג דבדור הוה דא שבחא דילי כר') — בדוגמת המיד, דורשין אותו לגנאי (וראה לקוטי לוי' שם שפלוגתא זו תלי בפלוגתא ר' יהודה ור' יצחק) — כי מר אמר חדא כר, ככפנים בארוכה. ועצ"ע. ואכ"מ.

(*) וכן ר' יוסי אמר דנח לא בעי רחמי עליהו (דלא כמשה) — וחיג טו, א — אף שס"ל דבדור הוה דא שבחא דילי, כדלקמן בפנים ההערה.

22 ומה שנקט הלשון „עם כל דא . . הוה לי למבעי רחמי כר“ — ראה לקמן בפנים.

„אנשי דורו“, אבער מצד סיבות שאינן תלויות בו (לכאורה) איז ער אין דעם ניט מצליח. קען ער ביי זיך מאַכן אַ חשבון, אַז אַני אַת נפשי הצלתי: ניט נאָר בנוגע זיין אייגענער עבודה מיט זיך, נאָר אויך בנוגע דער אַרבעט מיט אַ צווייטן האָט ער געטאָן בשלימות. אלא, ער האָט ניט אויפגעטאָן — איז דאָס ניט זיין חסרון.

לערנט ר' יצחק אַ הוראה, אַז עס קען טאָקע זיין אַז ער האָט באמת געטאָן וויפל ער האָט געקענט — ס׳איז ניט נאָר אַ דמיון, נאָר ע״פ שו״ע (תורת אמת) האָט ער געטאָן בשלימות — אַבער אַפּפ״כ דאַרף מען וויסן, אַז דער־ ביי טאָר מען ניט בלייבן: מען טאָר ניט זיין צופרידן פון דעם מצב נאָר מען מוז האַלטן אין איין „מכריז“ זיין, וועם כל דא . . . הוה לי למבעי רחמי עלייהו! דער ניט בעטן רחמים על דורו איז אַ מצב של „חובה“.

און דאָס גופא איז גורם אַז עס זאָל ווערן אַ מצב פון „זכות“ — אַז דער אוי־ בערשטער איז מבטל די סיבות פון דעם מצב בלתי רצוי, און גיט אַ איין אַ געלעגנהייט צו בעטן רחמים על אנשי דורו, ביז צו פועל זיין אַז זיי זאָלן תשובה טאָן,

ובפרט בזמננו עקבתא דמשיחא וואָס דער רמב״ם פּסקנט בספרו דהלכות²⁴ אַז, „הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותו ומיד הן נגאלין“²⁵.

(משיחת ש״פ נח תשמ״ג)

עליהו) — כדי צו פאַרזיכערן אַז עס זאָל ניט אַרויסקומען קיין חסרון ביי אַ צווייטן²³.

און דורך דעם וואָס מען באַוואַנט אַז הנהגת נח איז אַז ענין של חובה (ניט די אמת׳ע שלימות), ובמילא פירט מען זיך אין אַנדערע דורות אין אַז אופן אַז מ׳איז יע מתפלל על אנשי הדור, איז דאָס גופא „מתקן“ דאָס וואָס נח האָט בפועל ניט געטאָן: אַע״פ אַז בדורו האָט ער דאָס ניט געקענט דורכפירן, וויבאַלד אַבער אַז דורך אים (ד.ה. דורך אַרויס־ ברענגען ווי אַזא הנהגה איז ניט קיין מעלה) האָט מען די הוראה לדורות אַז מען דאַרף יע מתפלל זיין על אנשי דורו, בריינגט עס צו די שלימות אין דעם ענין אויך ביי נח׳ן גופא.

ה. און דאָס איז אויך די הוראה למעשה בימינו אלה:

ס׳פאַסירט אַמאָל, אַז איינער טוט כפי יכולתו אויף משפיע זיין בסביבתו, על

(23) עדמשינת (לקריש חכיד ע' 253 ואילך) בהטעם שנאמר בס״פ ברכה (לד, ח), „ויבכו בני ישראל“ המדגיש מעלת אהרן על משה, שדוקא אצל אהרן „שהי רודף שלום כר נאמר (חוקת כ, כט) כל בית ישראל זכרים ונקבות“ (רש״י ברכה שם), דלכאורה: איך מתאים לכתוב עיד מעלתו של אהרן לגבי משה — בפסוקים אלו שבהם מדובר עיד הסתלקות משה והמדגשים מעלותיו של משה? אלא שמה, רוצה׳ה הפסוק ידגיש מעלת אהרן בהענין דרודף שלום כר, כדי שבני יהוה בזה מתלמדין של אהרן׳ (אבות פ״א מ״ב) דוקא, ובה לא ילמדו מהנהגת משה. כי אצל משה לא הי׳ זה חסרון כלל חז׳ (כי מצד ענינו של משה לא הי׳ יכול להיות אצלו ההנהגה ד׳רודף שלום כר׳ כמו אהרן׳), מ״מ רצה להזהר שהנהגתו לא תגרום חז׳ חסרון אצל משה׳ו ביהוי מתלמידיו של אהרן כר׳ רודף שלום כר׳, וזהו ע״י שמדגיש מעלת אהרן עליו.

(24) כמ״ש בסוף הקדמתו לס׳ היד.

(25) רמב״ם הל׳ תשובה פ״א היד.

נח ב

מים . . שאם יחזרו יהיו גשמי ברכה לא חזרו ה' מבול".

ווי מען לערנט בפשטות, איז די כוונה אין דעם תירוץ — אז די צוויי פסוקים ריידן וועגן באזונדערע זמנים: „ויהי הגשם" רעדט וועגן דער צייט פון תחלת הורדת המים, וואס דאן איז עס געווען אין אז אופן אז „אם יחזרו יהיו גשמי ברכה": און „ויהי המבול" רעדט וועגן דעם שפעטערדיקן זמן, נאך דעם ווי ס'איז נתברר געווארן אז „לא חזרו" און דער גשם איז נתהפך געווארן למבול: און דאס איז פארגעקומען גלייך אין ערשטן טאג (פון די ארבעים יום), וכי מפורש „ויהי המבול ארבעים יום" [ווארום וויבאלד אז די מי המבול זיינען געווען רותחין, איז דאך ניט שייך גע-ווען אז מען זאל בלייבן לעבן אפילו א זמן קצר. קומט אויס, אז די אפשריות לתשובה איז געווען א זמן קצר].

עס איז אבער תמוה: אין פסוק שטייט דאך בפירוש „ויהי הגשם על הארץ

א. בנוגע די ערשטע פערציק טעג פון מבול זיינען דא צוויי פסוקים וואס זיינען לכאורה בסתירה איינער צום צווייטן: פריער שטייט: „ויהי הגשם על הארץ ארבעים יום וארבעים לילה", אבער דערנאך שטייט² — „ויהי המבול ארבעים יום על הארץ" (אז שוין אין די ארבעים יום איז געווען ניט נאר א גשם, נאר אויך „מבול"³ — „שבלה את הכל כר"⁴).

זיינען חז"ל⁵ מבאר — און רש"י ברענגט עס בפירושו על התורה: „כש-הוריד הקב"ה המים הורידם תחלה ברח-

(1) פרשתנו ז, יב.

(2) שם, יז.

(3) ולא שהמבול התחיל רק לאחר המ' יום, כאשר „ויגברו המים וירבו מאד על הארץ ג' (שם, יח) במשך ק"ג יום (שם, כד) שעי"ז „ויגוע כל בשר גר וימח את כל היקום ג' (שם, כא"כג).

ועפ"י יובן מה שהקשו (זוהר חדש ופרשי דלקמן הערה 5-6) דוקא מן הפסוק „ויהי המבול ג' שנאמר לאחר, ויהי הגשם", ולא מן הלשון „מבול שנאמר כמ"פ לפנ"ו (ו, יז. ז. ז. — ו; ז; י) — כי מפסוקים הנ"ל אין הכרח (גמור) שם יום הראשונים כבר ה' המבול גופא (כ"א רק שמי המבול) — המים שמהם נעשה (אח"כ) המבול — היו על הארץ; והסתירה היא (בעיקר) מן הפסוק „ויהי המבול ארבעים יום ג'".

(4) רש"י ו, יז.

(5) זוהר חדש (מנהיג) פרשתנו (כב, סע"א). וראה ב"ר פלא, יב. לקמן הערה 9.

(6) ז, יב. וראה הערה 3.

(*) אבל מימ מתוך רש"י הסתירה תיכף עה"פ „ויהי הגשם" (ולא „להלן" עה"פ „ויהי המבול") — כי (נוסף לזה שהשאלה מחעוררת גם מן הפסוקים שלפנ"ז, אלא שיעקר הסתירה היא מלהלן, כפנ"ס, הרי) רש"י בא לחרץ „דכולי קרא יתירה הוא (משכיל לדוד כאו).

(7) יבחים קיג, ב. וש"נ. וראה ויק' ספ"ז.

(8) וגם לפמ"ש במשכיל לדוד (כאו) שבתחלה לא היו רותחין ורק „לבסוף (כאשר לא חזרו) היו למבול כלומר רותחין" (וראה יפ"ת לויק' שם) — עכ"ל שהאפשריות לתשובה הייתה רק ביום הראשון שהרי מפורש „ויהי המבול ג' ארבעים יום", ככפנים.

ויש לומר שגם מצד ריבוי המים דיום ראשון (כלי שיהיו רותחין) — שנבקעו כל מעינות תהום רבה וארובות השמים נפתחו" (שם, יא) — לא היו יכולים (עכ"פ חלקם) להשאר בחיים, ונטבעו במי המבול. ולהעיר מיבמות קכא, א. ואכ"מ.

(*) להעיר ממענית (לקו"ש ח"י ע' 35. וראה הערה 43 שם) שיש לומר שלפי פרש"י בפשט"ם — מי המבול לא היו רותחין. ע"ש.